

Syyskuu

Rauhanpäivä (21.9) Mikkelinpäivä (29.9)

Syyskuu on Suomessa ruskan, syysateiden, pimenevien iltojen, viilenevien säiden ja sienestämisen aikaa.

Luonnossa tapahtuu:

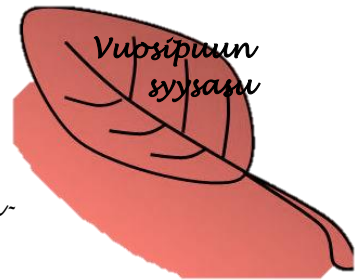
Värikäs luonnontapahtuma: ruska alkaa Lapista, jossa se on parhaimmillaan Syyskuun alussa, ja loppuu Etelä-Suomeen, jossa se on parhaimmillaan vasta syyslokakuuden vaihteessa. Suurin osa muuttolinnuista jättää Suomen syyskuun aikana. Monet pikkulinnut kokoontuvat suuriksi parviksi ennen muuttamistaan. Oravat varastoivat ravintoa talven varalle ja hirvillä ja poroilla on rykimäaika jolloin hirvaat ottavat mittaa toisistaan.

Puutarhassa tapahtuu:

- Nyt on hyvä aika perustaa uusi nurmikko
- Paras aika istuttaa sipulikukat kevääksi on syyskuu.
- Sadonkorjuun aikaa, siisti samalla kasvimaata kun se tyhjenee
- Ihaile luonnon syysväritystä!

Maatilalla tapahtuu:

- Sadonkorjuu jatkuu syyskuussa säästä ja korjattavasta lajikkeesta riippuen.
- Kanojen luontainen muninta alkaa vähentyä luonnonvalon määrän vähetessä.
- Lampaat keritään toisen kerran syksyllä ja syksyyn ajoittuu myös toinen karitsoimiskausi.

Syyskuussa vietetään **omenaviikkoa** (18-24.9)

Kansainvälinen rauhanpäivä: Ihmisten lisäksi myös luonto, kasvillisuus ja eläimet kärsivät sotien takia! -> pohditaan yhdessä miten voitaisiin vaikuttaa ja antaa panoksemme meille kaikille rauhallisemman huomisen syntyyn!

Mikkelinpäivä: Mikkelinpäivästä on tullut kaikkien enkelien päivä, jolloin tutkistellaan heidän merkitystään ja tehtäviään. Jumalan sanansaattajina enkelit suojelevat ja opastavat ihmistä ja muistuttavat häntä Jumalan tahdon mukaisesta elämästä.

Retkelle: 21.8-3.9 on elonkorjuuviikot. Järjestäkää sadonkorjuujuhlat.

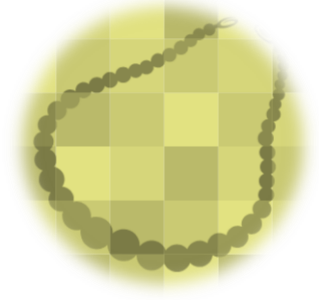
<http://www.4h.fi/@Bin/2505228/tattivaihapero.pdf>

Kerää luonnosta askartelumateriaalia talteen yhdessä lasten kanssa

Materiaali	Käsittely
<p>Pihlajanmarjat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voidaan käyttää esimerkiksi helminauhoina ja niitä voidaan käyttää erilaisissa askarteluissa talven mittaan. - Säilyttävät kauniin värinsä kuivuessaan. - Sopivat kuivattuina myös esimerkiksi lintujen talviherkkuihin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pihlajanmarjat, jotka on tarkoitus kuivata olisi parasta kerätä siinä vaiheessa, kun eivät ole vielä täysin kypsän punaisia vaan hieman oranssiin vivahtavia. - Pihlajanmarjoja voi pujottaa neulalla lankaan. Vaihtoehtoisesti marjat voi pujottaa myös rautalankaan, joka on helpompi tapa. Pujottamista helpottaa myös suurempien marjojen, kuten orapihlajan tai ruusunmarjojen käyttö. Valmiit nauhat voi laittaa esimerkiksi henkariin roikkumaan ja kuivumaan kuivaan ja ilmavaan paikkaan.
<p>Sammal</p> <ul style="list-style-type: none"> - kts kesäkuu 	
<p>Ruskalehtien prässäys</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruskalehdissä on kauniita värejä ja niitä voidaan prässätä kuivumaan myöhempää askartelua varten. Ruskalehtiä voi kuivata myös sellaisenaan mutta tällöin ne yleensä käpristyvät. 	<ul style="list-style-type: none"> - Lehdet prässätään asettamalla ne imukykyisen paperin (sanomalehti) väliin. Asettamalla paperi arkit päällekkäin ja niiden päälle jäykkä levy ja lopuksi painoksi esimerkiksi kivi, tiili tai painavia kirjoja). Kuivuminen kestää 1-2 viikkoa. Välillä kannattaa tarkistaa lehtien kosteus ja vaihtaa sanomalehdet jos ne ovat kosteita. Näin vältetään lehtien homehtuminen.
<p>Käpyjen kuivaus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Käpyjä voi käyttää muun muassa joulukoristeiden askarteluun ja jouluasetelmissa. - Maahan pudonneita käpyjä voi kerätä omaan käyttöön, mutta elävissä puissa olevien käpyjen keräämiseen tarvitaan maanomistajan lupa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kerätyt kävyt levitetään ilmavalle alustalle, esimerkiksi ritilän päälle. Ritilä laitetaan kuivaan, ilmavaan ja mieluiten lämpimään paikkaan, jossa kävyt aukeavat kauniisti.
<p>Tammenterhojen keräys ja kuivaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tammenterhoista voi askarrella esimerkiksi korva- tai kaulakoruja. Ne sopivat myös esimerkiksi avaimenperien askarteluun. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tammenterhoja voi löytää tammien alapuolelta. Ne sopivat askarteluun sellaisenaan. Kun keräät tammenterhoja, niin yritä löytää myös tammenterhonkanta, jonka voi liimata kiinni varsinaiseen tammenterhoon.
<p>havut</p> <p>kts tammikuu</p>	
<p>kukkien kuivaus</p>	
<p>kts. kesäkuu</p>	

Huovutetut helmet

Kauniit helmet on helppo ja monimuotoinen tapa tehdä itselleen kaunista lampaan villasta. koristelu sovelluksia on vaikka minkälaisia.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Neulan käyttö, sorminäppäryys, pallon pyörittely käsien välissä

Toiminnan kesto:

1-2.5h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Huovutusvillaa
- Mäntysuopaa/ marseilles saippuaa
- Lämmintä vettä kulhossa
- Iso parsinneula
- Vahvaa korulankaa/ohutta metallilankaa
- Kumihanskoja(mahd allergikoille)

Työohje:

1. Muotoile kuivasta villasta suunnilleen samankokoisia villapalloja haluttu määrä, hiero niin että kuidut sotkeentuvat
2. kastele pallo kulhossa läpikotaisin, kaada kädellesi tippa mäntysuopaa/vaahdota saippua
3. peitä pallo hellävaroin vaahdolla, jatka hellävaraisesti noin minuutti, kunnes kuidut alkavat huopua
4. pyörittele voimallisemmin. lisää tarvittaessa vettä ja saippuaa. täydelliseen huopumiseen voi mennä 5-15 min huuhtelee saippua pois kuumassa vedessä puristelemalla. anna kuivua lämpimässä paikassa
5. ota parsinneula ja työnnä helmistä läpi yhdistäen helmet koruksi. sido langan päät kunnolla kiinni

Ohjaajalle:

Voitte helposti tehdä helmistä monia erilaisia variaatioita. joustolankaa ja vähemmän helmiä niin saadaan käsikoru, villahelmien väliin lasi helmiä, villahelmien koristelu helmillä, villa helmien värjäys solmutekniikalla.

Muuta:

Erilaisia huovutuskirjoista löytyy ideoita, esim. Huovuta koruja.

Lähde: www.4H.fi

Ruskataulu lehdistä

Syksyn väriloisto on aina yhtä uskomaton. Kunpa kaikki ne miljoonat sävyt voisi tallentaa pitkän talven ajaksi. Kuivatuista, värikkäistä lehdistä valmistettu kollaasi vetää vertojaan mille taideteokselle tahansa. Luonnon luomaa värikirjoa on ihmisen vaikea jäljentää. Parhaiten ruskalehtien värit saat säilymään prässäämällä lehdet kirjan välissä. Lehdet siliävät samalla kauniin suoriksi.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
—————											
									—————		

————— Milloin mahdollista?   ————— Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- saksien käyttö, sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

1h + lehtien keräämis- ja kuivumisaika

Kustannukset:

€   **€€**   €€€

Tarvikkeet:

- Ruskalehtiä
- Puhelinluettelo
- Paksu pahvi
- Paperiliimaa
- Himmeää lakkaa
- Kehys jossa on lasi

Työohje:

Lehtien kuivaus:

1. Lado lehtiä puhelinluettelon sivujen väliin yksi kerros yhdelle aukeamalle.
2. Käännä muutama sivu päälle ja lada uusi kerros lehtiä.
3. Anna kuivua noin viikon ajan.

1. Poista lehtien varret saksilla.
2. Sommittele lehdet pahvin päälle. Liimaa ne pahville niin, että pahvia ei näy laisinkaan.
3. Anna liiman kuivua hyvin. Käsittele taulun pinta vielä lakalla. Lakka kiinnittää hennotkin lehdenkärjet. Anna kuivua.
4. Aseta taulu lasin alle kehykseen.

Ohjaajalle:

Lehtiä tauluihin voidaan kerätä yhteisellä syysretkellä. Samalla voidaan keskustella siitä kuinka valon väheneminen ja ilman viileneminen vaikuttavat puihin jotka valmistautuvat talven tuloon.

Lähde: www.4H.fi

Oravamäien lehmät, lampaat ja kanat

Rakenna oma kotieläinpiha puiden kävyistä. Tee karsinat ja aitaukset kivistä, oksista ja kaarnanpalasista. Pitkulisista kuusenkävyistä saat lehmiä, männynkävyistä lampaista ja pikkuruiset lepänkävyt voivat esittää kanoja kun niille tehdään jalat neulasista.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Milloin mahdollista?											
						Sesonki					

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

- Puukon käyttö, sorminäppäryys, aikuisen läsnäolo

Toiminnan kesto:

½ h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Erilaisia käpyjä
- Koivunoksia
- Puukko

Työohje:

1. Tee lehmälle jalat suorista oksanpätkistä työntämällä ne kävyn suomujen sisään. Tee lehmälle sarvet kahdesta oksanpätkästä ja työnnä myös ne kävyn suomujen sisään päälle.
2. Tee lampaalle oksasta kaksi etujalkaa. Pistä oksanpätkät kävyn kärkipähän suomujen sisään. Takajalkoja ei välttämättä tarvita. Lampaan turkki on niin paksu, etteivät jalat kuitenkaan näkyisi.
3. Lepänkävyt toimivat kanoina sellaisenaan. Tee kukolle pyrstö männynneulasista. Pistä neulasen lepänkävyn kärkipäähän suomujen väliin.

Käpyeläimet

Erikokoisista kävyistä voi tehdä erilaisia eläimiä. Söpöt käpyeläimet saavat huopakankaiset korvat, pompulasilmät ja piippurassihännän.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Milloin mahdollista?											
				Sesonki							

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

sorminäppäryys

Toiminnan kesto:

½h ->

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Lyijykynä ja paperia
- Sakset
- Värillistä huopakangasta
- Liimaa
- Piippurassia
- Käpyjä
- Pompuloita

Työohje:

1. Piirrä korvan muoto paperille, leikkaa se irti ja käytä kaavaimena
2. Leikkaa korvat kankaasta kaavan muodon mukaan. Taita kumpikin korva vekille ja laita taitoksen väliin liimapisara. Annan liiman kuivua hyvin
3. Leikkaa piippurassista noin 10 cm pituinen pätkä ja kieputa se löyhästi sormen ympärille hännäksi
4. Liimaa häntä ja korvat paikalleen.
5. Tee silmät kahdesta pienestä pompulasta liimaamalla ne kävyn korvien alapuolelle.

Muuta:

Voit myös askarrella kävyistä pöllön askartelemalla sille nokan ja piippurassijalat

Kärpäsloukku

Katsele kun suloiset lihansyöjäkasvit kasvavat häikäilemättömiksi kärpäsiä syöviksi hirviöiksi omassa terraariossaan. Kasvit vs. hyönteiset – vain toinen voi voittaa!

kun paha-aavistamaton hyönteinen hipaisee niitä, lehdet vangitsevat sen. Loukuksi sulkeutunut lehti toimii eräänlaisena vatsana, joka erittää ruoansulatusentsyymejä ja sulattaa saalistaan jopa kymmenen päivää. Kun ruoka on syöty, karhunrautoja muistuttava lehti avautuu ja ryhtyy odottamaan seuraavaa uhria.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Milloin mahdollista?											
					Sesonki						

— Milloin mahdollista? — Sesonki

Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Toiminnan kesto:

1,5-2h

Kustannukset:

€ €€ €€€

Tarvikkeet:

- Pieni terraario
- Taimimultaa
- Sumutuspullo
- kiviä koristeeksi

Toimí näin:

1. Hanki lihansyöjäkasvit ja terraario. Kukkakaupoista löytyy eri lajeja ja lihansyöjäkasveja voi kasvattaa jopa siemenestä.
2. Perusta kasveille kasvualusta ja istuta kasvit
3. Aseta terraario valoisaan paikkaa esim. ikkunalaudalle. Voit myös käyttää kasvilamppua
4. Muista sumutella kasveja usein

Ohjaajalle:

- Nettikaupoissa myydään myös lihansyöjäkasvien kasvatuspaketteja

Lisätietoja: <http://vihreamaailma.vuodatus.net/sivut/lihansyojakasvi-harrastuksena>

Sadonkorjuujuhlat

Juhlat ovat lapsille tärkeitä ja mieleisiä asioita. Sadonkorjuujuhlat ovat olleet yksi vuoden tärkeimmistä juhlan aiheista entisaikaan ja perinnettä on kiva jakaa nuoremmillekin. Kaikki voivat osallistua niihin, aina suunnittelusta ja järjestämisestä lähtien. Juhlissa on mukava muistella mennyttä kesää yhdessä, nauttia mahdollisesti oman maan ja pihan antamista ja esitellä kesän aikana aikaan saatuja tuotoksia muille.

Milloin?

01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
—————											
							—————				

— Milloin mahdollista? — Sesonki

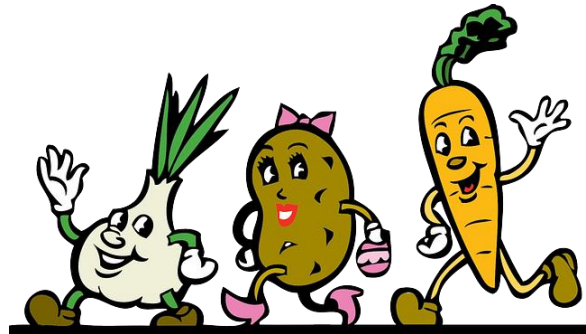
Vaikeusaste & erityisvaatimukset:

Ruuanlaittotaitoista henkilökuntaa

Kustannukset:

€ €€ €€€

Työohje:

- Sadonkorjuujuhlien järjestäminen vaatii melko paljon vaivannäköä ja apukäsiä, mutta yleensä juhlat ovat kaiken vaivannäön arvoista.
- Juhlia voidaan suunnitella yhdessä lasten kanssa, mitä tarjotaan, miten koristellaan, keitä kutsutaan, millaista ohjelmaa järjestetään...
- Ruokapuoli kannattaa jättää asiaan perehtyneille ja muut voivat osallistua muihin järjestelyihin.
- Ympäristöä ja pöytiä voi koristella kaikella, mitä lähiympäristöstä löytyy: puiden ja pensaiden kukilla, oksilla, viljoilla ja marjan varvuilla. Kasveista voi punoa erilaisia köynnöksiä, tehdä asetelmia tai asetella sellaisenaan pöydille. Hedelmistä, marjoista ja vihanneksistakin voi loihkia näyttäviä asetelmia.
- Älkää unohtako ohjelmaa, joka on tärkeä osa juhlia.
- Myös kutsukorttien valmistaminen on yksi tärkeä osa juhlien järjestämistä.

Ohjaajalle:

- Jos oman maan sato ei ole kovin suuri, hauska idea on laittaa kutsukortteihin pyyntö, että jokainen kutsuttu tuo mukanaan jotain omasta puutarhasta (vaihtoehtoisesti torilta).
- Juhliin voi laittaa näytille mm. lasten tekemiä tuotoksia. Tällä on lapsille suuri merkitys, kun saavat esitellä omia aikaan saannoksiaan.
- Eläinvierailija (esim. alpakka tai poni) on mukava lisä päivän ohjelmaan.

Orava

Ruskea orava on yleisin pikkueläin jota tavataan koko Suomessa, niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Niiden määrä vaihtelee vuosittain suuresti. Myös muita värityyppejä löytyy, kuten mustahäntäinen kuusiorava sekä punahäntäinen vaalea mäntyorava.

Oravan mieluisin asuinpaikka on havumetsä, mutta niitä voi tavata myös puistoissa ja pihapiireissä. Orava on päivisin aktiivinen ja yöksi se hakeutuu suojaan risuista rakennettuun pallonmuotoiseen pesäänsä, puunkoloon tai linnunpönttöön, joita on usein reviiirillä useita. Oravan yöllinen suoja voi olla myös oravanpoikasten koti, joka on vuorattu lämpimäksi sammalilla ja jäkälillä. Naaraan pesässä on usein kaksi uloskäyntiä, jos sen tarvitsee paeta petoja. Lisäksi naarasorava vaihtaa poikasten olinpaikkaa välillä pesästä toiseen, etteivät pedot opi niiden olinpaikkaa. Oravaa voi estää menemästä linnunpönttöihin, naulaamalla lentoaukon ympärille metallirenkaan, joka estää oravan järsimästä reikää suuremmaksi.

Puista oravan suosikki on erityisesti kuusi, jonka siemeniä se mieluusti syö mutta niiden vähentyessä männynkin siemenet kelpaavat. Orava pitää myös tammenterhoista ja pähkinöistä. Lisäksi se voi kerätä varastoon muun muassa sieniä, marjoja, hyönteisiä ja joskus se voi kiivetä linnunpönttöön syömään linnunpoikaset ja munat. Kesän ja syksyn aikana orava kätkee ruokaa talven varalle, esimerkiksi oksan hankoihin ja puiden juurelle. Kätköt se muistaa muistinsa ja hajuaistinsa avulla. Kätköjen lisäksi, orava on tuttu vieras myös linnunruokintapaikoilla.

Syystalvella oravan turkki muuttuu ruskeasta paksumpaan ja sävyltään harmaammaksi. Lisäksi korviin kasvaa tupsut, joista ne usein miten tunnetaan. Orava ei nuku talviunta, mutta pitkän pakkasjakson aikana se saattaa pysyä lämpimässä pesässään useamman vuorokauden yhteen menoon. Orava on aidosti päiväaktiivinen nisäkäs, joka on utelias, eikä säntää heti pakoon. Lapsille voi myös näyttää oravan jättämiä jätöksiä: jyrskittyjä kuusen käpyjä.

Tiesitkö? Oravannahkoja on entisaikaan käytetty valuuttana. Oravan ajaututtua metsästyksen takia lähes sukupuuttoon, rauhoitettiin se vuonna 1929.

Maaliskuussa oravilla on pariutumisaika. Pariutumisen jälkeen urosorava jättää syntyvän pesueen emon huoleksi. Oravaemo kantaa poikuettaan noin 35vrk. Ensimmäinen poikue syntyy huhtikuussa ja toinen kesäkuussa. Suotuisissa olosuhteissa orava saattaa tehdä vielä kolmannen poikueen loppukesästä. Yhdessä pesueessa on 3-6 poikasta

<http://www.sll.fi/mita-me-teemme/ymparistokasvatus/tarinoita-metsasta/orava-1>,
<http://riista.fi/game/orava/>